

Manželství jako psychologický vztah: Polemika s Jungem

Publikováno v [Člověk](#) Od: [David Lacko](#) Dne: Červen 5, 2017

Manželství. Pro někoho posvátný svazek, pro jiného právní instituce tvořící legislativní základ rodiny. Manželství můžeme jednoduše definovat jako „*zvykovým právem nebo zákonem definované soužití muže a ženy, případně několika partnerů*“ (Hartl a Hartlová, 2010, str. 294). Poněkud vtipnější definice pak tvrdí, že „*manželství je jako kapitalismus. Má mnoho chyb a nemusí být vůbec spravedlivé ke každému, kdo v něm žije. (...) Při vší kritičnosti a zdravé skepsi ale musíme uznat, že nic lepšího, trvaleji fungujícího a poskytujícího alespoň ve velké většině případů i patřiční „inkubátor“ dětem až do dospělosti, doposud vymyšleno nebylo*“ (Novák a Šmolka, str. 113).

Zatímco strohá slovníková definice nahlíží na manželství jako legislativní instituci, druhá definice vyjímá smysl manželství a jeho přínos společnosti. Obé však něco ignorují – nezaměřují se na interpersonální vztah dvou zúčastněných osob. Na tento vztah se zaměřuje zakladatel analytické psychologie Carl Gustav Jung ve své esejí *Manželství jako psychologický vztah*. Meritem této práce je tudíž rozbor a polemika s touto esejí.

Manželství jako psychologický vztah

Jung sepsal velké množství materiálů týkajících se v podstatě všech aspektů lidského života, čímž stanovil komplexní psychologicko-filosoficko-duchovní učení o člověku. Součástí jeho pojetí lidské *psyché* je i intimní vztah mezi dvěma jedinci, nejčastěji manifestovaný jako manželství. Tomuto tématu věnoval již zmíněný esej *Manželství jako psychologický vztah* (Jung, 1994a), nicméně okrajově se tématu věnuje také v esejí *Životný obrat* (Jung, 1994b) a *Žena v Evropě* (Jung, 2012).

Dle Junga (2012) je v manželství důležité uvědomit si, že žena a muž na tuto instituci nahlízejí ze své podstaty rozdílně a mají proto jiná očekávání, touhy, představy i potřeby. Všechny tyto aspekty manželství ale neovlivňuje pouze pohlaví jedince, nýbrž i jeho individuální vývoj, který začíná už v dětství. Tehdy je určující vztah dítěte s rodičem opačného pohlaví, neb tento rodič v budoucnu silně (avšak nevědomě) ovlivňuje výběr partnera (Jung, 1994a).

Z *kolektivního nevědomí* celé lidské society si v této době také přebíráme určitou archetypální oblast – pro vztah nejdůležitější archetypy *anima* (ženská složka, eroticko-emocionální charakter) a *animus* (mužská složka, rozumějící charakter). Tyto archetypy jsou neustále projikovány do partnera a jsou tak zdrojem vášně a sexuální energie (Jung, 1944a). Každý člověk má v sobě do určité míry obraz opačného pohlaví. V poslední době se ale poměr těchto částí začíná převracet a stále více žen má v sobě více mužské části, naopak stále více mužů má v sobě více ženské části. Díky tomu se rozpadá velká část manželství a ty zbylé se stávají nejistějšími, neb ženy se přestávají chovat žensky a muži mužsky (viz Jung, 2012).

Jakmile člověk dospěje do věku vzniku manželství a má v sobě ukotvené důležité archetypy, nastává raná fáze manželství (Jung, 1994a). Pro toto období je typická zamilovanost, kterou Jung (1994a) popisuje jako návrat do dětství (objevují se infantilní projevy) a de facto i do mateřského lůna (harmonie, splynutí). Častými problémy jsou pak komplexy méněcennosti a sexuální problémy (1994b). V tomto období je člověk nástrojem svých pudů a harmonie ve vztahu je způsobena iluzemi a nevědomými projekcemi (vznikajících z archetypů i našich dětských zkušeností s rodiči opačného pohlaví) do partnera (Jung, 1994a; 1994b). Člověk v tomto věku sice má vědomí a sebeuvědomování, má však také rozsáhlé nevědomé oblasti. Ty postupně snižuje a poznává se – dostává se do středního věku (viz Jung, 1994b).

Jung (1994b, str. 95) tvrdí, že „*bez vědomí nejsou problémy*“ a „*bez bolesti neexistuje sebeuvědomování*“ (Jung, 1994a, str. 85). Asi málokdo by mu oponoval. Díky tomu se postupně dostává do krize nejenom člověk sám, ale i celé jeho manželství, protože člověk ztrácí svou nevědomě nabytou identitu a musí si vytvořit v procesu *individuace* svou vlastní, a pro zdárné přetrvání manželství musí tento proces zvládnout zdravě oba partneři. Proto považuje toto období za nejdůležitější složkou vztahu (Jung, 1994b). Jedině takto totiž může vzniknout opravdový psychologický vztah.^[1] Celou tuto fázi lze považovat za střed života^[2] (Jung, 1994a) a probíhá v ní největší rozvoj osobnosti, tzv. *proměna* (sic!) *duše* (Jung, 1994b). Když se tato fáze individuace nepodaří, člověk nikdy nezíská individuální identitu, nevznikne opravdový psychologický vztah a manželství se rozpadá. Ve stáří pak Jung (1994a; 1994b; 2012) nespatřuje nic speciálního, považuje jej za degeneraci, involuci a symbolický návrat do dětství bez problémů, proto nezmiňuje ani žádná podstatná specifika manželství ve stáří.

Kromě vývoje fáze manželství mluví Jung (1994a) také o pojmech *duch*, *smyslnost* a *láska*, které musí být pro zvládnutí krize ve vzájemné rovnováze. Jejich uchopení je však složité a silně filosofické, nebudu je proto více rozebírat.

Poslední důležitou věcí je tzv. „*problém zahrnutého a zahrnujícího*“^[3] (Jung, 1994a). Muži dle něj bývají *zahrnuti* ve své ženě citově a ženy ve svém muži duchovně. Člověk, jenž je *zahrnut*, je manželstvím úplně pohlcen, ztrácí svou individualitu a je na druhé osobě závislý. Člověk, jenž je *zahrnující*, má problém zvládnout vztah „za oba dva“ a postupně se cítí díky fixaci partnera vypuzován, a není schopen sjednotit vztah, lásku a vlastní identitu s protějškem. Tento stav končí buďto rozvodem, nebo zhroucením jednoho či obou partnerů. Pouze zřídka se stává, že oba partneři tento problém sami zvládnou svým vývojem vyřešit.

Závěr

Jungův přístup k lidské psyché je komplexní, vše zastřešující a díky tomu také velmi atraktivní. Bere si něco tajuplného z psychoanalýzy, něco logického z ostatních vědeckých disciplín, něco spirituálního z duchovního dědictví západní civilizace, něco

filosofického z východního taoismu a to vše Jung obaluje do složitých a mnohdy těžko uchopitelných ezoterických konstruktů. Možná proto byl dlouho zapomenut a jeho názory je i dnes náročné interpretovat a správně pochopit. Jung kromě výše zmíněných filosofických, vědeckých i pseudovědeckých zdrojů vychází především z klinického pozorování, lidových rčení a vlastních zkušeností. Jeho hypotézy (dají-li se tak nazvat jeho názory) jsou často nefalzifikovatelné, vychází až příliš často z explicitně nevyřčených axiomů a staví na stejnou úroveň zjištěná fakta a vlastní názor. Z tohoto pohledu by jeho přístup u dnešní přísně vědecké akademické obce nejspíš neuspěl.

Bylo by však chybou shodit jeho esej s tím, že je nevědecká. Domnívám se, že je vhodné oprostít se od výše zmíněných nedostatků a nahlížet na jeho práci více jako na filosofické dílo k zamyšlení, než jako na odbornou stať – a právě tehdy nám poskytuje jeho práce mnoho cenných podnětů.

Jung brilantně popisuje problém závislosti ve vztahu způsobený nedostatečně rozvinout identitou. Dále poukazuje na – pro manželské poradenství – důležitou skutečnost, že muž a žena nahlíží na vztah rozdílně. Byť je potřeba podotknout, že jeho pohled na muže a ženu podléhá stereotypním představám minulého století a pro dnešní liberální společnost utvářenou feministickými a sexuálními revolucemi by jeho pohled byl nejspíš nepřijatelný. Za přínosné lze považovat také jeho uvědomění si, že každý člověk v sobě obsahuje obraz opačného pohlaví, což může hrát klíčovou roli nejen v manželském poradenství, ale i v terapii.

Jung naopak přestává být aktuální, co se týče vývoje manželství. Na jednu stranu sice jako jeden z prvních popisuje krizi středního věku (a nutno říci, že v mnoha ohledech velmi kvalitně), na druhou stranu však silně generalizuje a zjednodušuje celý vývoj, přičemž nepřipouští možnost, že by si člověk dokázal utvořit individuální identitu výrazně dříve, či bez potřeby spirituality a ducha. Opomíjí také skutečnost, že i manželství ve stáří má svá výrazná specifika a ve své eseji nebere v potaz nově vznikající pojem „*vynořující se dospělost*“, která umožňuje mladému člověku teoreticky zažívat individuaci ještě před vstupem do manželství.

Jeho práce tak zůstává dnes spíše zajímavým podnětným esejem, než přelomovým materiálem užívaným v manželském poradenství. Přesto v něm má své místo, neboť když už nic jiného, nahlíží na vztah dynamicky, jako na vývoj, na kterém může poradce či terapeut společně s párem pracovat. Jako na vývoj, který je závislý na vývoji obou partnerů, a který může fungovat zdravě pouze tehdy, pokud zvládají svou individuaci zdravě obě zúčastnění. A přesně to je, dle mého názoru, nejpřínosnější dopad jeho přístupu k manželství.

Použitá literatura

Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-686-5.

Jung, C. G. (1994a). Manželství jako psychologický vztah. In *Duše moderního člověka* (pp. 82-92). Brno: Atlantis. ISBN: 80-7108-213-9.

Jung, C. G. (1994b). Životní obrat. In *Duše moderního člověka* (pp. 93-106). Brno: Atlantis. ISBN: 80-7108-213-9.

Jung, C. G. (2012). Žena v Evropě. In *Člověk a kultura: Výbor z díla IX.* (pp. 35-61). Brno: Emitos. ISBN: 978-80-87171-34-9.

Novák, T., & Šmolka, P. (2016). *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-5873-2.

Poznámky pod čarou

[1] Podle Junga (1994a) je předchozí fáze jen iluze, nikoliv vztah.

[2] Dnes se tomuto termínu nejvíce blíží zpopularizovaný termín „krize středního věku“. Jung (1994b) umístil toto období do rozmezí 35-40 let.

[3] Ačkoliv terminologie může vybízet k tomu, aby byla pochopena jako dimenze *dominance-submise* (a autor tuto souvislost explicitně nevyvrátil), zaměřuje se na výrazně jinou část vztahu.